

Для розвитку інноваційно-інвестиційної системи України потрібно посилити роль держави в сприянні рівноправного партнерства всіх учасників інноваційного циклу – законодавців, науковців, менеджерів та інших зацікавлених осіб, що дозволить швидко створити інноваційні ніші на національному ринку та єдиний комплекс систем освіти, науки, виробництва і бізнесу. Наука і освіта – найважливіші площини формування інформаційного простору суспільства та помітні вектори перспектив у майбутньому.

Аналізуючи в цілому готовність України до формування інноваційної моделі розвитку, можна відзначити, що наша країна має значні можливості адаптуватися до нових умов і викликів, пов'язаних із стрімким розвитком інформаційних технологій, підвищенням ролі знань і інновацій як чинників економічного і політичного впливу країн на міжнародній арені. Це обумовлено в першу чергу високим науковим і освітнім потенціалом, досить розвинутою матеріально-технічною базою української науки і освіти.

Проведений аналіз стану наукового потенціалу України свідчить про необхідність вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з кадрами, фінансуванням та матеріально-технічним забезпеченням науки. Користь на цьому шляху можуть принести викладені нижче пропозиції. На загальнодержавному рівні необхідно визначитися з інноваційно-орієнтованими пріоритетними галузями економіки, створити умови для активізації їх розвитку, що дасть можливість поступово формувати попит на наукові розробки з боку реального сектору економіки і подолати невідповідність між наукою та виробництвом. Розробити програму сприяння розвиткові вітчизняних ТНК, які, сформувавши значні фінансові ресурси, були б спроможні здійснювати більш вагомий внесок у наукову сферу. На рівні наукових організацій та промислових підприємств необхідно: забезпечити реальну взаємодію науки та виробництва. Це виключить дублювання наукових досліджень різними організаціями, забезпечить створення банку даних, мінімізує витрати на ті дослідження, які не зустрічають попиту з боку виробництва. Активніше вступати у співпрацю з іншими країнами, за умови забезпечення технологічного трансферу.

Література

1. Федулова Л. Напрями підвищення результативності наукової сфери в Україні / Л. Федулова // Економіст. – № 5. – 2005. – С. 58–61.
2. Щелкунов В. Процеси інтеграції та науково-технологічний розвиток України за умов світової глобалізації / В. Щелкунов // Вісник КНТЕУ. – № 5. – 2004. – С. 81–86.
3. Захарін С. В. Посилення ролі корпоративних структур у розвитку інноваційної економіки / С. В. Захарін // Фінанси України. – № 5. – 2006. – С. 118.
4. The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operations. World Bank, Mart 2010 [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://info.worldbank.org>.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. збірник / Держкомстат України ; ред. кол. : О. Г. Осауленко (гол. ред.) [та ін.]. – 2006.
6. Експерс-випуск : виконання наукових та науково-технічних робіт за перше півріччя 2009 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Статистична інформація : Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Порівняльний аналіз інноваційного потенціалу України та країн ЄС. – 2007 [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.sourceoecd.org.
9. ЗУ “Про наукову та науково-технічну діяльність”. – 2007 [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.rada.gov.ua.
10. Левковська Л. В. Стан та перспективи розвитку науково-технічного потенціалу України / Л. В. Левковська // Вісник СумДУ. – 2007. – № 5. – С. 23–29.

УДК 658

Т. Г. РЗАЄВА, І. В. СТАСЮК
Хмельницький національний університет

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІТЧИЗНЯНОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ МЕТОДИК ВИЗНАЧЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено питання методик прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємств на основі вітчизняної та зарубіжної практики, виявлено їх переваги і недоліки, а також можливості адаптації та використання зарубіжних моделей у вітчизняній практиці.

The article explores the question of the estimation method and determines the probability of bankruptcy of enterprises on the basis of domestic and foreign practices, found their advantages and disadvantages, and opportunities to adapt and use of foreign models in domestic practice.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку економіки, що уповільнюється заглибленням економічної кризи, яка охопила більшість країн світу, питання визначення ймовірності банкрутства підприємств є

особливо актуальним. В сучасній теорії та практиці досить широко розкриваються та досліджуються окремі питання методик оцінки ймовірності банкрутства з точки зору існуючих проблем зарубіжного досвіду. Вітчизняні науковці пропонують відповідні методики оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства з урахуванням зарубіжного досвіду.

Свій відбиток на дієздатність вітчизняних та зарубіжних методик та їх особливі характеристики мають показники форм фінансової звітності, що регламентуються відповідними МСБО та П(С)БО. На сьогодні є доцільним вивчення існуючого досвіду як на рівні країни, так і за її межами, його критична оцінка, опрацювання та подальший розвиток на перспективу з метою прогнозування ймовірності банкрутства діючих вітчизняних підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням визначення ймовірності банкрутства підприємств приділяється значна увага як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Серед зарубіжних науковців даним питанням займалися: Е. Альтман, А. Таффлер, Тішоу, Конан, Гольдер, Р.С. Сайфулін, Г.Г. Кадиков, О.П. Зайцева та інші. Серед вітчизняних науковців особливої уваги заслуговують публікації, що більш детально розглянули питання практичного використання зарубіжних дискримінантних моделей у вітчизняній практиці, а саме: В.О. Подольської [1], Р. Романіва [2], Є.Г. Рясних [3], О.А. Сметанюка [4].

Важливий внесок в розвиток теорії і практики прогнозування ймовірності банкрутства внесли наукові розробки Терещенка О.О., ідеї якого заслуговують на подальший розвиток.

Нами в попередніх дослідженнях було зроблене наступне:

- розглянуто механізм та напрями прогнозування ймовірності банкрутства підприємства;
- досліджено зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства та виділено їх переваги і недоліки та перспективи їх використання у вітчизняній практиці;
- досліджено вітчизняну практику оцінки ймовірності банкрутства на рівні підприємств.

Стан вивчення існуючих проблем, ступінь їх вирішення та перспективи розв'язання обумовили вибір теми дослідження та окреслили її мету.

Метою дослідження є здійснення порівняльної характеристики вітчизняної та зарубіжної методик визначення ймовірності банкрутства, виявлення їх переваг і недоліків та оцінка можливостей адаптації зарубіжних моделей у вітчизняній практиці.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати основні моделі прогнозування ймовірності банкрутства, що запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими та окреслити перспективи їх використання в практиці України;
- визначити переваги, недоліки та практичну значущість вітчизняних і зарубіжних методик у сучасних умовах господарювання;
- дослідити існуючі проблеми використання дискримінантних моделей в Україні та окреслити шляхи їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. За результатами попередніх досліджень, нами було описано та детально проаналізовано основні публікації, що розкривають зарубіжний досвід визначення ймовірності банкрутства підприємств.

Проведені дослідження дали змогу згрупувати моделі ймовірності банкрутства в розрізі практики країн дальнього зарубіжжя [3], ближнього зарубіжжя [1, 3] та вітчизняного досвіду [5] (рис. 1).

Зосередимо увагу саме на тих методиках, що застосовуються в українській практиці, а саме: модифікована модель Е. Альтмана, Іркутська R-модель, рейтингове число Р.С. Сайфуліна і Г.Г. Кадикова, комплексний коефіцієнт О.П. Зайцевої, універсальна дискримінаційна модель О.О. Терещенка.

Найбільш відомою та поширеною є Z-модель Альтмана (1968 р.). У попередніх дослідженнях нами було виявлено, що для української практики вона має певні обмеження та її використання ускладнюється. У зв'язку з цим вітчизняним підприємствам пропонується використовувати модифікований варіант цієї моделі, яка була запропонована Е. Альтманом пізніше, у 1983 р.

Якщо критичне значення $Z < 1,23$, то підприємству в найближчі два–три роки загрожує банкрутство; $Z > 1,23$ – підприємство має стійкий фінансовий стан.

Наступна чотирьох факторна модель, так звана R-модель, була розроблена вченими Іркутської державної економічної академії. Ймовірність банкрутства підприємства у відповідності зі значенням моделі R визначається за допомогою розробленої шкали граничних значень (табл. 1) [1, с. 179].

Російські економісти Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадиков запропонували використовувати для оцінки фінансового стану підприємства рейтингове число, якому притаманні різні порогові значення (рис. 1). Якщо рейтингове число $R > 1$, то підприємство знаходиться у задовільному стані, а якщо $R < 1$, то це характеризує стан підприємства, як незадовільний [3, с. 31].

Комплексний коефіцієнт банкрутства за шести факторною моделлю О.П. Зайцевої розраховується за формулою, що наведена на рис. 1. Фактичний комплексний коефіцієнт банкрутства необхідно зіставити з нормативним, який розраховується на основі рекомендаційних мінімальних значень часткових показників: $K_{zn} = 0$, $K_3 = 1$, $K_c = 7$, $K_{zp} = 0$, $K_{фр} = 0,7$, $K_{заг}$ дорівнює значенню $K_{заг}$ в попередньому періоді.

Рис. 1. Моделі прогнозування ймовірності банкрутства, що використовуються в українській практиці.

Якщо фактичне значення комплексного коефіцієнту більше нормативного, то ймовірність банкрутства велика, а якщо менше – то ймовірність банкрутства мала. На думку Рясних Є.Г. [3], ці моделі мають свої недоліки: в моделі Р.С. Сайфуліна та Г.Г. Кадикова, та в моделі О.П. Зайцевої між показниками існує функціональна залежність, що призводить до зменшення точності прогнозування. До того ж, визначення вагових коефіцієнтів в цих моделях є не зовсім обґрунтованим, так як вони визначені без врахування поправки на відносну величину часткових коефіцієнтів [3, с. 30–31].

Загальна оцінка ймовірності банкрутства підприємства за R-моделлю

Значення R (коефіцієнт ймовірності банкрутства)	Ймовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90–100)
0–0,18	Висока (60–80)
0,18–0,32	Середня (35–50)
0,32–0,42	Низька (15–20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

Доцільно наголосити, що всі розглянуті вище моделі мають один спільний недолік – вони не враховують специфіки діяльності підприємства залежно від галузі функціонування.

Умовам діяльності українських підприємств більше відповідає універсальна дискримінантна модель українського дослідника О.О. Терещенка (див. рис. 1). Для обчислення коефіцієнта X_1 використовують показник Cash-flow. Він був запроваджений на початку 50-х років ХХ ст. для аналізу фінансового стану підприємства та аналізу оцінки привабливості цінних паперів. Фактологічною базою аналізу Cash-flow є дані звіту про фінансові результати та їх використання.

Показник Cash-flow характеризує величину чистих грошових потоків, які утворюються внаслідок операційної та інвестиційної діяльності й залишаються розпорядженні підприємства в певному періоді. Отримані результати після обрахунків можна інтерпретувати так:

$Z > 2$ – підприємство вважається фінансово стійким, і тому йому не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ – фінансова рівновага (фінансова стійкість) підприємства порушена, але за умови переходу на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;

$0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;

$Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом [5, с. 95–96].

Також для прогнозування банкрутства, українські аналітики використовують нормативні вимоги Методичних рекомендацій Мінекономіки щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства [3, с. 32].

У попередній публікації нами були згруповані і детально розглянуті переваги і недоліки зарубіжних моделей визначення ймовірності банкрутства, і з'ясовано, що переваг набагато менше ніж недоліків. Крім того, існує ряд проблем щодо використання зарубіжних моделей у вітчизняній практиці, а саме: моделі розроблені на основі західноєвропейських країн, що не адаптовані до вітчизняної економіки; моделі, що не враховують специфіки діяльності підприємства та та використовують розгалужену систему показників; проблеми пов'язані з розбіжностями у врахуванні вагомості окремих показників в моделях та ін.

Наведені недоліки підтверджують наявність проблеми адаптації зарубіжних моделей в Україні. Моделі, що широко використовуються в міжнародній практиці кардинально відрізняються від вітчизняних, а їх результативність і ефективність використання в практиці вітчизняних підприємств на даний момент не є доведеною.

У зв'язку з цим, Романів Р. [2] рекомендує вітчизняним науковцям розробити власний підхід до створення дискримінантної моделі прогнозування банкрутства українських підприємств. На його думку, розробка вітчизняної моделі повинна охоплювати такі основні методично необхідні етапи:

1. Визначення мінімального набору фінансових коефіцієнтів, що сукупно дають змогу оцінити фінансову стійкість фірми.

2. Розрахунок ступеня впливу кожного з коефіцієнтів на модельний рівень фінансової стійкості за даними представницької вибірки підприємств.

3. Кількісна формалізація агрегованої Z-моделі у вигляді статистичного рівняння:

$$Z = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + a_3X_3 + \dots + a_nX_n.$$

де X_i – змінні значення коефіцієнтів фінансової стійкості; a_i – значення параметрів, що відбивають внесок кожного з фінансових коефіцієнтів в інтегральну оцінку фінансової стійкості фірми;

4. Розрахунок модельних значень Z-критерію за об'єктами вибірки й обґрунтування граничних значень критерію, які контрастно розділяють фірми за ступенем фінансової стійкості;

5. Мінімальний рівень кореляційного зв'язку між окремими показниками, котрі включаються в дискримінантну функцію.

Крім того, зазначає автор [2], така модель повинна: базуватися на національних стандартах обліку та звітності; для визначення коефіцієнтів значимості показників і встановлення критичних значень доцільно використовувати інформаційну базу вітчизняних підприємств, з урахуванням їх галузевої специфіки; враховувати ринкові особливості діяльності вітчизняних підприємств [2, с. 117].

Аналіз існуючих вітчизняних методик оцінки ймовірності банкрутства, що є максимально наближені до практики підприємств України дав змогу нам також виділити відповідні переваги та недоліки, які представлені нами в табл. 2.

Переваги та недоліки вітчизняних методик визначення ймовірності банкрутства

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – універсальна модель Терещенка розроблена з врахування специфіки галузі діяльності підприємства; – нормативні значення, що пропонуються методичними рекомендаціями постійно переглядаються та змінюються; – інформація для розрахунку всіх показників доступна і міститься в основних формах звітності; – зростає кількість досліджень вітчизняних науковців щодо питання формування найбільш оптимальної та універсальної моделі, що відповідатиме сучасним умовам 	<ul style="list-style-type: none"> – вибірковий підхід до формування системи показників, що носить суб'єктивний характер; – відсутність у запропонованих системах показників, що характеризують ефективність використання ресурсів, ефективність функціонування; – обмеженість інформаційного забезпечення, для розрахунку окремих критеріїв вагових коефіцієнтів, що пов'язані з прогнозуванням ймовірності банкрутства; – неточна, необґрунтована визначеність порогових значень окремих критеріїв, що є похідними з показників фінансової звітності; – відсутня орієнтація більшості існуючих моделей на особливості галузей та специфіку діяльності відповідних підприємств; – проблеми пов'язані з доступом до інформації, її правдивістю та об'єктивністю

Доцільно відзначити, що переваги та недоліки методик вітчизняних аналітиків, що характерні для української практики, можуть бути використані в дослідженнях на перспективу. Так, окремі переваги потребують подальшого розвитку та вдосконалення, а недоліки – розв'язання та ліквідації.

Висновки. В результаті проведеного аналізу існуючих вітчизняних та зарубіжних методик оцінки ймовірності банкрутства, нами визначені перспективи досліджень в контексті зазначених проблем.

Так, наявність зазначених переваг існуючих вітчизняних методик дасть змогу продовжити дослідження у розрізі особливостей специфіки галузі на основі показників фінансової звітності. Важливо відзначити, що саме доступність показників фінансової звітності створить умови для розробки як уніфікованих критеріїв (для конкретних галузей), так і найбільш загальні, що можуть бути використані у всіх галузях промисловості.

Подальші дослідження моделей оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства, з метою ліквідації основних недоліків існуючих вітчизняних методик, доцільно спрямувати у таких напрямках:

- розробку окремих критеріїв та показників, що дають оцінку ефективності функціонування суб'єктів господарювання та характеризують ефективність використання ресурсів;
- обґрунтування порогових значень обраних критеріїв, відповідно до визначених показників фінансової звітності, що використовується.

Література

1. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 488 с.
2. Романів Р. Використання дискримінантного аналізу у методиці проведення внутрішнього аудиту / Р. Романів // Наука молода. – 2006. – № 5. – С. 115–117.
3. Рясних Є. Г. Моделі діагностики та прогнозування банкрутства / Є. Г. Рясних, Л. О. Шкілюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 2. – Т. 2. – С. 30–33.
4. Сметанюк О. А. Алгоритм визначення антикризових заходів на основі результатів діагностики фінансового стану підприємства / О. А. Сметанюк // Вісник СумДУ. – 2007. – № 1. – С. 163–168.
5. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.

УДК 331.108.5

Н. І. ГАВЛОВСЬКА, Є. М. РУДНІЧЕНКО
Хмельницький національний університет

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ У СИСТЕМІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглянуто існуючі теорії мотивації. Запропоновано схему мотиваційного процесу інвестиційної діяльності. Наведено учасників інвестиційного проекту та визначено стимули їх діяльності.

The existing theories of motivation are considered. The circuit of process of motivation of investment activity is offered. The participants of the investment project are given and the stimulus of their activity is determined.

Вступ. Без ретельно розробленої та регламентованої системи мотивації персоналу організації неможливо очікувати досягнення стратегічних та оперативних цілей з мінімальними витратами і максимальною